

Μιλώντας για τη μαθησιακή διαδικασία

Ο ρόλος της ερώτησης

ΤΕΑΠΗ 2023-2024

Ποια σχέση έχουν οι ερωτήσεις που απευθύνουμε στα παιδιά στο πλαίσιο μιας μαθησιακής διαδικασίας με την αντίληψή μας για τη μάθηση και τη διδασκαλία;

Μπορείτε να σκεφτείτε κάποια παραδείγματα με βάση τις καταγραφές σας στα ημερολόγιά σας;

Πώς αξιοποιούν τις ερωτήσεις οι νηπιαγωγοί στις παρακάτω καταγραφές;

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Αφού τα παιδιά επιστρέφουν από το διάλειμμα η νηπιαγωγός τα καλεί στην παρεούλα. Η νηπιαγωγός κάθεται στο κέντρο της παρεούλας.

N-Για τί μας μιλάει αυτό το βιβλίο;

-Για τον Χριστούλη

N-Για τί ακριβώς για τον Χριστούλη;

-Για την γέννηση του Χριστούλη

N-Για την γέννηση του Χριστούλη. Πως είπαμε ότι λένε τη μαμά του;

-Μαρία (λένε με μια φωνή τα παιδιά)

N-Βασιλική;

B-Μαρία

N-Τη μαμά του τη λένε Μαρία. Για πες το μου.

B-Τη μαμά του τη λένε Μαρία.

N-Μαρία. Και πως λεγόταν ο μπαμπάς του;

-Ιωσήφ (λένε με μια φωνή τα παιδιά)

N-Νικολέττα;

-Ιωσήφ

N-Όλο όμως θα το πεις...τον μπαμπά του τον λέγανε...

-Τον μπαμπά του τον λέγανε Ιωσήφ

N-Τον μπαμπά του τον έλεγαν Ιωσήφ.

Δ – Έτανε μάγος ο Ιωσήφ

N-Και σε ποιο χωριό πήγανε να μετρηθούνε, θυμάστε πώς λεγόταν;

-Στη Βηθλεέμ (λέει ένα παιδί).

N-Το χωριό λοιπόν λεγόταν....

-Το χωριό λεγόταν Βηθλεέμ.

N-Και ποιοι πήγαν και τον προσκύνησαν όταν γεννήθηκε;

-Οι μάγοι (λέει ένα παιδί)

N-Τον προσκύνησαν , όταν γεννήθηκε τον προσκύνησαν , όλο θα μου το πεις

- Όταν γεννήθηκε τον προσκύνησαν οι μάγοι

N-όταν γεννήθηκε τον προσκύνησαν οι μάγοι, πολύ ωραία.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Η νηπιαγωγός ζητά τα παιδιά να κλείσουν όλα τα μάτια τους.

Νηπ: «Σκεφτείτε ότι είστε τη νύχτα εκείνη στο Πολυτεχνείο.»

Σ: «Εγώ σκέφτηκα!»

Νηπ: «Σσσς... Σκεφτείτε πως είστε εκείνη τη νύχτα στο Πολυτεχνείο. Όλοι οι άνθρωποι είναι έξω, είναι νύχτα και ακούγονται μόνο τα τανκς. Τι θα βλέπατε..;Τι βλέπεις εσύ Χ.»

(Τα παιδιά ανοίγουν τα μάτια τους)

Χ. :«Μονόκερους.»

Νηπ.: «Είσαι στο Πολυτεχνείο εκείνη τη νύχτα λέω, ε;»

Χ.: « Το Πολυτεχνείο με Μονόκερους!»

(Η Νηπιαγωγός γελάει)

Δ(1). : « Το τανκς που ρίχνει την πόρτα.»

Νηπ.: (Γνέφει καταφατικά) «Τι άλλο; Εσύ τι βλέπεις Α.;»

Α.: «Μμμμμ..... την πόρτα.»

Νηπ.: «Τι άλλο βλέπεις; Μόνο αυτό υπάρχει εκεί;»(απευθυνόμενη ξανά στην Α.)

Α.: «Μμμμμ.. τραυματίες.» (αποκρίνεται ψιθυριστά)

Νηπ.: «Τραυματίες! Εσύ τι βλέπεις;» (απευθυνόμενη στο Σ.)

Σ.: « Ότι το τανκς έριξε την πόρτα και ...»

Νηπ.: « Και ποιοι ήταν εκεί πάνω;»

Σ.: «Οι φοιτητές!»

Νηπ.: « Τώρα αν έρθει ένα τανκς και χτυπήσει την πόρτα τι θα ακούσετε;»

Δ(2).: «Ένα μπουμ!»

Νηπ.: «Ένα μπουμ. Εκτός από αυτό, τι άλλο ακούγεται»

Σ.: «Μπαμ!»

Νηπ.: «Τι άλλο ακούγονται;» (Ο Σ. επαναλαμβάνει άλλες 2 φορές τη λέξη Μπαμ με διάφορους τόνους). «Ναι, αν κάνει Μπαμ τι θα ακουστούν μετά;»

Δ(2).: «Ήχοι»

Νηπ.: « Ναι, και μετά, οι άνθρωποι τι θα κάνουν;» {Τα περισσότερα παιδιά δεν αποκρίνονται. Ο Σ. ψιθυρίζει «θα πάρουν το (κάτι που δεν ακούστηκε)»}

«Παιδιά! Δε θα ακούσετε φωνές; Δε θα φωνάξουν;» {όλα τα παιδιά αποκρίνονται ταυτόχρονα «Ναιiiii!!!» }

Χ.: « Θα φωνάξουν πάρα πολύ δυνατά! »

Νηπ.: « Μάλιστα, φωνές! Θα φωνάξουν δυνατά φωτιά. Φωτιά! Δε θα δείτε τη φωτιά; Τι άλλο θα δείτε;»

Χ.: « Φωτιά και θα σκοτεινιάσει»

- Νηπ.: «Φωτιά, σκοτεινιά, συντρίμμια, τους ανθρώπους να είναι τραυματίες. Τι άλλο βλέπουν αυτά τα μάτια; Όταν υπάρχουν φωνές, ρίχνουν βόμβες και υπάρχουν και τραυματίες τι θα γινόταν μες το Πολυτεχνείο παιδιά; Θα ήταν ήρεμα τα πράγματα; Τι θα υπήρχε;»
- Σ.: «Φωτιά θα υπήρχε!»
- Νηπ.: «Φωτιές. Τι θα έκαναν οι φοιτητές;»
- Δ(1): « Θα τρέχανε!»
- Νηπ.: «Θα τρέχανε, Μπράβο! Και τι άλλο;»
- Σ.: «Θα φοβούνται»
- Νηπ.: «Θα φοβούνται, και θα φωνάζουν ε;»

Παράδειγμα

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Νηπ: Τι είναι το Παρίσι;

Ε: Χώρα

Νηπ: Δεν είναι χώρα.

Π: Πόλη

Νηπ: Ναι, είναι μια μεγάλη πόλη στη Γαλλία. Τι βλέπετε εδώ; Κάτι φωτογραφίες.... (κάνει κίνηση με το χέρι της δηλώνοντας « παλιές»)

Χ: Παλιές

Νηπ: Μπράβο! Είστε πολύ παρατηρητικοί. Τι φρατζόλες είναι αυτές; Μα.. Μακ..

Κ: Μακρόστενες

Νηπ: Μπραβο! Αυτός ο ποταμός είναι ο Σηκουάνα

Κ: Χωρίζει τη Βενετία

Νηπ: (με αρκετά αυξημένο τόνο φωνής) Τη Βενετία δείχνει; Τόση ώρα μιλάμε για τη Βενετία; Δεν προσέχεις καθόλου Κ. Παιδιά ας του πούμε για πού μιλάμε.

Παιδιά: Για τη Γαλλία

Νηπ: Μπράβο!

Παράδειγμα

Πώς χρησιμοποιεί η νηπιαγωγός τις ερωτήσεις σε αυτό το παράδειγμα;

Δημιουργούνται οι συνθήκες για ένα γνήσιο διάλογο;

Ποιες ενδείξεις για την προσωπική θεωρία σχετικά με τη μάθηση σας δίνει ο τρόπος με τον οποίο η εκπαιδευτικός διαχειρίζεται τις ερωτήσεις;

Μια φοιτήτρια συνομιλεί με ένα νήπιο το οποίο προσποιείται ότι είναι τεχνίτης και διορθώνει «μια βλάβη» στο σπίτι.

Νήπιο: Πρέπει να φτιάξω εδώ τα υδραυλικά σας γιατί έχουν χαλάσει και στάζουν νερά.

Φοιτήτρια: Πού πιστεύεις ότι είναι το πρόβλημα; Το εντόπισες;

N.: Ναι, είναι μια τρύπα εδώ και πρέπει να την κλείσω.

Φ.: Μπορείς να το φτιάξεις με τα εργαλεία σου;

N.: Ναι, αμέ. Νά κοίτα, νά η σκουριασμένη βίδα... Λέω μιας κι έχει χρυσό χρώμα, να την κάνω και χρυσή... έχει χρυσό χρώμα και είναι σκουριασμένη.

Φ.: Είναι δύσκολη η δουλειά που κάνεις;

N.: Ε, λίγο...

Φ.: Τι σε κουράζει περισσότερο;

N.: Που φτιάχνω όλη την ώρα και ιδρώνω...

Φ.: Ααα, αυτό. Τι σου αρέσει σε αυτή τη δουλειά πιο πολύ;

N.: Τίποτα!

Φ.: Πώς τη διάλεξες τότε... να γίνεις τεχνίτης;

N.: Από μικρός... ο πατέρας μου δούλευε όλη την ώρα και μου άρεσε (στην πραγματικότητα ο πατέρας του παιδιού κάνει άλλη εργασία).

Φ.: Ααα, εντάξει. Τι λες, θα καταφέρεις να διορθώσεις τη βλάβη σήμερα;

N.: Ναι σου είπα... θα κλείσω την τρύπα εδώ με το κατσαβίδι και την άλλη βίδα, θα καρφώσω με το σφυρί πάνω και... τελείωσα.

Φ.: Ωραία, σε ευχαριστώ... αν σε ξαναχρειαστώ πώς θα σε βρω;

N.: Ξέρω, θα σου γράψω το τηλέφωνο (παίρνει ένα χαρτί και γράφει αριθμητικά σύμβολα)... έχω και πολλά τηλέφωνα... και στο σπίτι και κινητό.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

N: Ελένη νωρίτερα στο διάλειμμα σε είδα που έπαιζες με τις φίλες σου και διασκεδάσατε με τις σκιές σας. Σε άκουσα να λες ότι η σκιά είναι λεπτή λεπτή. Θα ήθελα να μου εξηγήσεις τι εννοείς. Τι είναι η σκιά;

E: Λεπτή είναι η σκιά. Φαίνονται τα μαλλιά σου και οι τρίχες που πετάνε και τα πόδια και τα χέρια σου, μόνο αυτά τα άλλα δεν φαίνονται.

N: Ποια είναι αυτά που δεν φαίνονται;

E: Να σου πω... Η σκιά δεν έχει μάτια, ούτε μύτη, δεν δείχνει αυτό που έχεις μέσα, αλλά το απέξω, το σχεδιασμό.

N: Μάλιστα, νομίζω ότι κατάλαβα. Δηλαδή η σκιά μου δεν δείχνει τι ρούχα φοράω;

E: Ναι βρε κυρία, αφού στο είπα. Μόνο το απέξω.

N: Και δεν μου λες Ελένη. Πώς γίνονται οι σκιές;

E: Πρέπει να έχει ήλιο και έναν άνθρωπο και θα φτιάχνεται μια σκιά.

N: Δηλαδή όταν δεν έχουμε ήλιο δεν έχουμε σκιά;

E: Όχι ... (το λέει διστακτικά και κάνει παύση, δείχνει να σκέφτεται, η νηπιαγωγός δεν μιλάει, την αφήνει να σκεφτεί) Έχουμε! (φωνάζει ικανοποιημένη μετά από ώρα)

N: Για πες μου λοιπόν, πού αλλού έχεις δει σκιές;

E: Όταν είναι βράδυ, δεν φαίνονται οι σκιές, αλλά όταν είναι βράδυ και έχουμε πολλά φώτα, φαίνονται πάλι οι σκιές.

- Στο πλαίσιο των σύγχρονων παιδαγωγικών αντιλήψεων μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα το
 - τι κάνουν,
 - πώς μαθαίνουν,
 - πώς σκέφτονται τα παιδιά...
- Ένα από τα βασικά μέσα- εργαλεία που διαθέτουμε είναι **η ερώτηση...**
- ***Πώς πιστεύετε ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την ερώτηση ως εκπαιδευτικοί; Πώς χρησιμοποιούν την ερώτηση οι νηπιαγωγοί που παρατηρήσατε;***

Χρήση ερωτήσεων ως

A. Διδακτικό εργαλείο

Εμπλουτισμός παιχνιδιού ή διαλόγων

Ενθάρρυνση για να συγκεντρωθούν

Βοήθεια σε κάποια δυσκολία τους

Επέκταση φαντασίας, περιέργειας

Ενθάρρυνση για να επεξεργαστούν και στοχαστούν πάνω σε αυτά που βλέπουν

B. Μέθοδο διδασκαλίας

Με οργανωμένο τρόπο

Ως βασικός τρόπος παρουσίασης μαθήματος

Καθοδήγηση γνώσης

Γ. Στρατηγική μάθησης

Χρήση πιο γενικών ερωτήσεων ώστε να βοηθηθούν να διατυπώσουν και να απαντήσουν τις δικές τους ερωτήσεις

(Μπιρμπίλη, 2015)

Πώς αποτυπώνεται η προσωπική θεωρία του/της νηπιαγωγού για τη μάθηση ανάλογα με τον τρόπο που διατυπώνει τις ερωτήσεις;

**Αν η μάθηση = απόκτηση γνώσεων
τότε
η γλώσσα = μέσο πληροφόρησης**

Πώς;

Μέσω διδασκαλίας και αξιολόγησης αυτής της διδασκαλίας

-Σήμερα θα μιλήσουμε για τις εποχές... Οι εποχές είναι 4...:
η άνοιξη, το καλοκαίρι, το φθινόπωρο και ο χειμώνας.
Πόσες είναι παιδιά οι εποχές;

-4!

Ας δούμε τις καταγραφές που ακολουθούν με βάση τα ερωτήματα.

- Τι είδους ερωτήσεις απευθύνει κάθε εκπαιδευτικός στα παιδιά;
- Ποιοι φαίνεται να είναι οι στόχοι της;
- Ποιες γνώσεις και εμπειρίες προϋποθέτουν οι συγκεκριμένες ερωτήσεις;
- Από πού φαίνεται να εκκινούν οι ερωτήσεις όπως έχουν καταγραφεί; Επιτρέπουν σε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν στην επικοινωνία;
- Ποιος ο ρόλος των μαθητών, ποιος ο ρόλος της ηγιοαγωγού;
- Έχει νόημα η διαδικασία αυτή για τα παιδιά;
- Δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να πάρουν πρωτοβουλίες και να αναπτύξουν τη σκέψη τους;

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΙΑ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟ

Νηπιαγωγός : Ξέρει κανείς να μας πει πού βρίσκεται η Ρωσία; Σε ποια ήπειρο;

Φώτης: Εκεί πέρα τρώνε τα παιδάκια;

Νηπιαγωγός : Ναι.. ξέρει κανείς να μας πει;

Φώτης: Αλήθεια;

Νηπιαγωγός : Καλέ κάτι ρωτάω...

Στάθης: Η Ρωσία είναι σε ένα ψηλό βουνό.

Νηπιαγωγός : Σε ποια ήπειρο βρίσκεται η Ρωσία...

Στάθης: Στη Μεσόγειο!

Φώτης: Στις Φραουλιές!

Νηπιαγωγός: Υπάρχει τέτοια ήπειρος και δεν την ξέρω εγώ;

Στάθης: Στην Κίνα!

Νηπιαγωγός : Όχι, η Κίνα κατ' αρχάς είναι χώρα, δεν είναι ήπειρος. Σε ποια ήπειρο βρίσκεται η Ρωσία;

Παναγιώτης: Στο Μπαμπού.

Φώτης: Στη γιαγιά.

Νηπιαγωγός : Στη Ρωσία οι άνθρωποι έχουνε άσπρο δέρμα, πολύ πολύ άσπρο δέρμα. Σε ποια ήπειρο συναντάμε λευκή φυλή κυρίως;

Στάθης: Στους στους.. εμείς!

Νηπιαγωγός : Εμείς σε ποια ήπειρο ανήκουμε;

Ζωή: Στην Ελλάδα!

Νηπιαγωγός : Αυτή είναι χώρα! Ποια ήπειρο; Στην Ε; Ευ;

Όλοι μαζί: Ευρώπη!

Νηπιαγωγός : Μπράβο! Η Ρωσία λοιπόν ξεκινάει από την Ευρώπη και φτάνει μέχρι την Ασία!

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΙΑ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟ

Κατά την αλληλεπιδραστική ανάγνωση του βιβλίου «Η Μαίρη Πινέζα» καταγράφεται ο εξής διάλογος:

N : Τι έβλεπε η Μαίρη πινέζα από εκεί ψηλά που ήταν;

Λουκάς : το χαλί

Κατερίνα : το παράθυρο

Γρηγόρης : την πόρτα

Κατερίνα : είναι παράθυρο

Γρηγόρης : για να δω , ναι είναι παράθυρο ...είναι έτσι πιο ψηλά

N : Τι λέτε ότι βλέπει από το παράθυρο?

Παναγιώτης : την πόλη

Αγγέλικα : έχει σπίτια και δέντρα

Εντλίρα : έχει και μαγαζιά

Παναγιώτης : έχει και ξενοδοχεία

N: πώς το κατάλαβες ότι αυτά είναι ξενοδοχεία Παναγιώτη ?

Παναγιώτης : αυτό εκεί είναι το πιο ψηλό από όλα , έτσι είναι τα ξενοδοχεία

Πύραμος : έχει και δέντρα

N : Έχει και δέντρα , τι εποχή λέτε να είναι ;

Δημήτρης : χειμώνας

Δέσποινα : φθινόπωρο

N: γιατί?

Εντλίρα : τότε μερικά δέντρα δεν έχουν φύλλα

N: Αλεξάνδρα , τι λες κι εσύ?

Αλεξάνδρα: είναι φθινόπωρο

N: Για ακούστε τι μου είπατε: Η πινέζα μέσα από το παράθυρο έβλεπε μια πόλη, ήταν φθινόπωρο ... Τι λέτε να γίνει στη συνέχεια;

Οι γνωστικές όψεις της ερώτησης

Η ερώτηση έχει πολλαπλούς ρόλους και οι ρόλοι της αλλάζουν ανάλογα με τη θεωρία μάθησης που υιοθετείται και τις απορρέουσες από αυτήν παιδαγωγικές πρακτικές, αλλά και ανάλογα με τον πομπό και τον δέκτη της ερώτησης

(ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ – ΣΥΓΧΡΟΝΗ)

Παραδοσιακές προσεγγίσεις

Ποιος ρωτάει; → Ο εκπαιδευτικός

Γιατί;

A) Για να ελέγξει- αξιολογική διαδικασία

«Ποιος θυμάται πόσους μήνες έχει κάθε χρόνος;»

B) Για να « χειριστεί» τη διδακτική διαδικασία

«Τι σου είπα πριν;»

« Ποιος θέλει να μας πει;»

«Δεν το θυμάστε;»

Συχνά είδη ερωτήσεων του εκπαιδευτικού στις παραδοσιακές προσεγγίσεις:

- Ερωτήσεις που η απάντησή τους είναι **ναι ή όχι** (και οι οποίες δεν ενθαρρύνουν τα παιδιά σε κριτική σκέψη/ ανάλυση – σύνθεση κλπ)

« Η κοκκινοσκουφίτσα φοβήθηκε τον λύκο;»

« Τελικά ο κυνηγός έσωσε την Κοκκινοσκουφίτσα;»

« Ήρθε η γιαγιά σου στις διακοπές;»

➤ **Κλειστές** ερωτήσεις που κατευθύνονται από τον εκπαιδευτικό, είναι σύντομες ή μονολεκτικές και επιδέχονται **μία απάντηση** (ερωτήσεις γνώσης, μνήμης, πραγματολογικές) π.χ.

« Πόσες είναι οι μέρες της εβδομάδας; »

« Ποια υλικά έλκει ο μαγνήτης; »

« Τι είχε στο καλάθι της η Κοκκινοσκουφίτσα; »

Πότε χρειάζονται αυτού του είδους οι ερωτήσεις;

Αν θέλουμε να θυμηθούμε κάτι, να ελέγξουμε γνώσεις παιδιών, να βοηθήσουμε τα παιδιά να επικεντρώσουν την προσοχή τους σε κάτι.

Από την άλλη μεριά , βέβαια, συχνά οι ερωτήσεις αυτές μπορεί να γίνουν αντιληπτές ως **«απειλητικές»** για τα παιδιά ή ως **«ουδέτερες»** με την έννοια ότι είναι χωρίς νόημα για αυτά....

Ως «**απειλητικές**» μπορούν να τις βιώσουν τα παιδιά όταν συνοδεύονται από **παραδοσιακή διαχείριση του λάθους**::

«Όχι! Δεν ρώτησα αυτό. Μάλλον δεν πρόσεξες την ερώτηση.... Ποιος μπορεί να απαντήσει σωστά;»

Ως «ουδέτερες» όταν δεν εντάσσονται σε ένα πλαίσιο που έχει νόημα για τα παιδιά.

Είδη ερωτήσεων των παιδιών στις παραδοσιακές προσεγγίσεις

Σε αυτού του τύπου τις προσεγγίσεις οι ερωτήσεις των μαθητών θεωρούνται **είδος προς εξαφάνιση**.

Οι μαθητές παίρνουν το ρόλο αυτού που απαντά και όχι αυτού που ρωτά, θεωρώντας ότι «παίζουν το δεύτερο ρόλο» στην επικοινωνία τους με τους ενήλικες.

Τα παιδιά ρωτάνε για να διευκρινίσουν αυτό που τους ζητήθηκε να κάνουν....

«Πώς να το κολλήσω; Τι χρώμα να το κάνω;»

Για ποιους λόγους ενδέχεται τα παιδιά να μην κάνουν ανοιχτές ερωτήσεις;

- ✓ Γιατί έχουν εισπράξει την αξιολογική πλευρά της ερώτησης (ρωτά αυτός που ξέρει αυτόν που δεν ξέρει)
- ✓ Γιατί οι ανοιχτές και παραγωγικές ερωτήσεις που πραγματικά θα σχετίζονταν με τη δική τους περιέργεια να μάθουν δεν αποτελούν πρότυπο προς μίμηση (απουσιάζουν από την καθημερινότητά τους)
- ✓ Γιατί έχουν το φόβο της λανθασμένης ή «χαζής» ερώτησης.
- ✓ Γιατί έχουν οικειοποιηθεί τον δεύτερο ρόλο κατά την αλληλεπίδραση

Mercer (2000 : 36) Σύμφωνα με τον Wood:

«Το κατά πόσο ένα παιδί μέσα στην τάξη φανερώνει τις ιδέες του και ζητά πληροφορίες είναι αντιστρόφως ανάλογο προς τη συχνότητα των ερωτήσεων (κλειστού και αξιολογικού τύπου) του εκπαιδευτικού».

Είδη ερωτήσεων του εκπαιδευτικού στις πιο σύγχρονες προσεγγίσεις:

Ο εκπαιδευτικός ρωτάει για....

✓ να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής ή ως σκαλωσιά

Τι λες να έβαζες τα ξυλάκια από αυτή τη μεριά;

✓ να προκαλέσει γνωστικές συγκρούσεις / βλ. μαιευτική → παραγωγικές ερωτήσεις).

Κάποιο παιδί μου είπε ότι.... Εσύ τι λες?

Αν περπατούσες πάρα πολλές μέρες πάνω στη γη πού θα μπορούσες να φτάσεις;

✓ να κινητοποιήσει τη σκέψη, να καλλιεργήσει περιέργειες

Τι θα γινόταν αν για πολλές μέρες αφήναμε ένα σαπούνι μέσα στο νερό;

✓ να οδηγήσει σε επανεκτίμηση πεποιθήσεων
Είσαι σίγουρος για αυτό;

✓ να καλλιεργήσει τη διαίσθηση
Τι θα συνέβαινε αν...;

✓ να οδηγήσει σε γενικεύσεις
Τι παρατηρείτε ; Σε τι μοιάζουν...;

✓ να βοηθήσει στην κατανόηση
Γιατί ο Χ ήρωας έκανε

✓ να συνδέσει βίωμα με νέα γνώση/πληροφορία
Σας κάνει να σκεφτείτε κάτι που ξέρετε αυτή η εικόνα....;)

✓ να ενθαρρύνει την αξιολογική κρίση

Τι σου αρέσει περισσότερο ; Γιατί; Τι μπορούμε να κάνουμε για να μην τσακωνόμαστε μεταξύ μας;

✓ να οδηγήσει το μαθητή στο να αποκτήσει στρατηγικές μάθησης

Πώς το βρήκες; Πώς σκέφτηκες να το κάνεις έτσι;

✓ Πολλές φορές αυτές οι ερωτήσεις λειτουργούν συμπληρωματικά σε μια συζήτηση και οδηγούν σε διαδικασίες εμπάθυνσης των απαντήσεων σε κλειστές ερωτήσεις

Τι εννοείς όταν λες...; Μπορείς να μου δώσεις ένα παράδειγμα;»

Επιπλέον, μέσα από τέτοιου είδους ερωτήσεις ο εκπαιδευτικός καταφέρνει να κάνει **παρατηρήσιμη τη σκέψη του παιδιού, να την αναλύσει, να καταλάβει τον τρόπο και τις διαδικασίες σκέψης του...**(μοιάζει αυτό το είδος ερωτήσεων με τη διαδικασία της κλινικής συνέντευξης)

Είδη ερωτήσεων των μαθητών στις πιο σύγχρονες προσεγγίσεις:

Το παιδί ρωτάει για ...

να μάθει, να αξιολογήσει, να κατανοήσει, να ασκήσει κριτική σε ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης με ενήλικες ή συνομήλικους κλπ...

Ουσιαστικά, τα παιδιά **μαθαίνουν να κάνουν ερωτήσεις**. Οι ερωτήσεις τους μιμούνται το πρότυπο των ερωτήσεων που ακούνε να διατυπώνονται μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης κάνουν ανοιχτές ερωτήσεις όταν πειστούν ότι η διαδικασία ανοιχτών ερωτήσεων και ανοιχτών απαντήσεων στις οποίες δίνεται αξία είναι χρήσιμη.

Ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως **tutor/διαμεσολαβητής** και μετασχηματίζει τις ερωτήσεις διδασκαλίας σε ερωτήσεις μάθησης (στρατηγικές μάθησης), με διάφορους τρόπους. Ένας από αυτούς είναι όταν «σκέφτεται φωναχτά»:

«Αναρωτιέμαι αν μπορούμε να φτιάξουμε έναν μικρό κήπο μέσα στην τάξη... Άραγε έχουμε αρκετό χώρο; Και πού θα μπορούσαμε να τονβάλουμε για να είμαστε σίγουροι ότι θα μεγαλώσουν τα φυτά;.....»

Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο των σύγχρονων προσεγγίσεων αξιοποιούνται κυρίως ανοιχτές ερωτήσεις που ενεργοποιούν ανώτερες διαδικασίες σκέψης (γιατί, πώς;)

Συνοψίζοντας.....

- Εκείνο που είναι σημαντικό δεν είναι μόνο η ίδια η ερώτηση και ο τρόπος διατύπωσής της, **αλλά το πλαίσιο** (η ίδια η εκπαιδευτική συνθήκη αλληλεπίδρασης μέσα στην οποία η ερώτηση διατυπώνεται).
- Οι **προθέσεις και οι προσδοκίες** του εκπαιδευτικού, το πόσο ανοιχτός είναι στις ανοιχτές απαντήσεις των παιδιών, η **επιτρεπτικότητα** σε οποιαδήποτε απάντηση που σχετίζεται με την ίδια ατμόσφαιρα της τάξης είναι αυτά που δίνουν αξία στις ανοιχτές ερωτήσεις.
- Επίσης ο τρόπος αξιοποίησης της απάντησης των παιδιών σε μια ανοιχτή ερώτηση ή της διατύπωσης μιας διαπίστωσης είναι κάτι που προσδίδει ή όχι αξία σε αυτή τη διαδικασία.

Οι ερωτήσεις που συνήθως χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη....

Διαπιστώσεις από έρευνες: Οι εκπαιδευτικοί παιδιών προσχολικής ηλικίας χρησιμοποιούν περισσότερο κλειστές ερωτήσεις, συχνά ανάκλησης πληροφοριών, με μία σωστή απάντηση, με αξιολογικό χαρακτήρα που στοχεύουν στη διδασκαλία. Συχνά δεν αξιοποιούνται οι απαντήσεις των παιδιών.

Γιατί;

- ✓ Εύκολες
- ✓ Σύντομες
- ✓ Αντίληψη για έμφαση στο περιεχόμενο και όχι στις διαδικασίες μάθησης,
- ✓ Άγχος για την προβλέψιμη ροή και διεξαγωγή μιας δραστηριότητας.

Στον αντίποδα βρίσκεται η λογική της ανάπτυξης

Η αλληλεπίδραση μέσω ερωτήσεων στο πλαίσιο των σύγχρονων προσεγγίσεων:

- οδηγεί στην ενεργή συμμετοχή του παιδιού,
- βελτιώνει την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση,
- δημιουργεί όρους ισότιμης συνεργασίας,
- βοηθά στην κριτική 'ανάγνωση' του περιβάλλοντος (τα παιδιά μαθαίνουν να «ρωτάνε» για το περιβάλλον τους),
- δημιουργεί εν δυνάμει προϋποθέσεις παρέμβασης στο κοινωνικό πλαίσιο...

Σχολιασμός καταγραφής φοιτήτριας

Το κρίσιμο συμβάν που ακολουθεί αφορά το τρίτο σκέλος της δραστηριότητας με τον πίνακα που είχε σχεδιάσει η νηπιαγωγός όπου η φιγούρα του αλόγου ήταν μόνη της πάνω σ' ένα άσπρο χαρτόνι και αρχικά είχε τεθεί στα παιδιά το ερώτημα «Που πήγε το άλογο;». Μετά από αρκετές απαντήσεις των παιδιών, η νηπιαγωγός φαινόταν σαν να μην ήταν ευχαριστημένη από τις απαντήσεις τους και τους έκανε ξανά πολλές φορές την ίδια ερώτηση.

Σηκώνει το χέρι η Ε. και απαντάει στην ερώτηση:

Ε: «Στο σπίτι του»

Μετά σηκώνει η Τζ. το χέρι και απαντάει:

Τζ. «Στο στάβλο του αγρότη»

Τότε η νηπιαγωγός ρωτάει με δυνατή φωνή:

Νηπ. :«Πήγε σινεμά;»

Και τα παιδιά αποκρίνονται:

Π.: «Όχι»

Νηπ.: «Δεν μπορεί να πήγε σινεμά, θα λέμε πράγματα που έχουν σχέση.»

Ο Δ. πετάγεται και λέει:

Δ.: «Στα βουνά»

Νηπ.: «Έφυγε από τα βουνά, θα ξαναπάει σε άλλα βουνά;

Δ.: «Ναι.»

Νηπ.: «Εντάξει. Τι πήγε να κάνει στα άλλα βουνά;»

Και ο Δ. δεν απαντάει.

[...]

Φ.: «Να βρει τα άλλα ζώα»

Και η Νηπ. ανταποκρίνεται με δυνατή φωνή:

Νηπ.: «Μην μου ξαναπείτε για άλλα ζώα, ήταν στο κρύο, φορτωμένο, με χιόνια, φεύγει να πάει που;»

Και καθώς δεν απαντάει κανείς ξαναμιλάει λέγοντας:

Νηπ.: «Περιμένω να δω σε ποιον θα έρθει μία ωραία ιδέα να μου την πει. Δεν θα βγούμε διάλειμμα αν δεν μου πει κάποιος μια ωραία απάντηση.»

Ο Δημήτρης ξαναμιλάει και λέει:

Δ.: «Να πάει μία βόλτα»

Νηπ.: «Που;»

Δ.: «Σπίτι του να παίξει.»

Νηπ.: «Τι κάνουν τα άλογα πιο πολύ; Παίζουν ή τρώνε;»

Πετάγεται η Ν. και λέει:

Ν.: «Τρώνε!»

Νηπ.: «Τι τρώνε;» ρωτάει με δυνατή φωνή

Ν.: «Μήλα!»

Νηπ.: «Έχεις κολλήσει με τα μήλα εσύ! Μόνο μήλα τρώνε;»

Παιδιά: «Όχι, και γρασίδι.»

[...]

Πλέον η φωνή της νηπιαγωγού ήταν πολύ έντονη.

Νηπ.: «Τι φαγητό πήγε να βρει;»

Νικ.: «Φαγητό»

Νηπ.: «Μπριζολάκι στα κάρβουνα; Πήγε στο super market;»

Ρωτάει και τα παιδιά γελάνε. Τότε η Ν. αποκρίνεται πως

Ν.: «Στη φύση.»

Νηπ.: «Που στη φύση; Παντού υπάρχει χορτάρι;»

[...]

Νηπ.: «Στο λι-βα...»

Και καθώς τα παιδιά δεν ανταποκρίνονταν:

Νηπ.: «Δι! Στο λιβάδι παιδιά! Δεν έχετε καθόλου φαντασία, και δεν έχετε μάθει να σκέφτεστε, δεν ρωτάω τίποτα άλλο.»

Σχολιάστε τα παραδείγματα που ακολουθούν...

- Τι είδους ερωτήσεις κάνει η φοιτήτρια και τι είδους πληροφορίες παίρνει;
- Ποιος ο ρόλος του μαθητή και πώς προσδιορίζεται ο ρόλος αυτός από τις ερωτήσεις της κάθε φοιτήτριας;
- Ενισχύεται η μαθησιακή διαδικασία;

Παράδειγμα

Φοιτήτρια: Θυμάσαι τι κάναμε χθες με τους φακούς;

N.: Ναι, ανάβαμε και φτιάχναμε τις σκιές μας και από τα ζώακια.

Φ.: Πολύ ωραία... Τι είπαμε λοιπόν ότι μας χρειάζεται για να φτιάξουμε μια σκιά;

N.: Ο φακός.

Φ.: Μπράβο σου, πολύ καλά! Και πρέπει να είναι αναμμένος ή σβηστός ο φακός για να φτιάξουμε μια σκιά;

N.: Έεε, αναμμένος και βέβαια!

Φ.: Και μετά τι συμβαίνει;

N.: Πρώτα είναι ο φακός, μετά η αγελάδα (πλαστικό παιχνίδι που χρησιμοποιήθηκε στον πειραματισμό) και μετά η σκιά της.

Φ.: Πολύ ωραία. Και η σκιά της αγελάδας είναι μαύρη ή χρωματιστή;

N.: Μαύρη... και λίγο γκρι...

Παράδειγμα

Φ: Θέλω να σκεφτείς αν θέλεις να αλλάξεις κάτι στο σχέδιό σου και να μου πεις γιατί.

N: Μμμ...ναι

Φ: Για πες μου.

N: Μπορώ να μουντζουρώσω αυτά που δεν θέλω;

Φ: Ναι, μπορείς να τους κάνεις ένα μεγάλο X αν θες.

N: Θα τα μουντζουρώσω όλα εκτός από τον Φραγκίσκο και τη λάμπα.

Φ: Ωραία, θες να μου πεις τι σκέφτηκες και το έκανες αυτό;

N: Σκέφτηκα πως υπάρχει μόνο μια σκιά του Φραγκίσκου και γι' αυτό πρέπει να υπάρχει μόνο ο Φραγκίσκος.

Φ: Τι σε έκανε και άλλαξες γνώμη;

N: Εεε...να, και μέσα που παίξαμε με τις σκιές μας ο φακός φώτιζε τον Β και μετά φαινόταν η σκιά του.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Ανδρούσου, Α., Κορτέση- Δαφέρμου, Χ. & Τσάφος, Β. (2016) Λεκτική επικοινωνία, Οι ερωτήσεις και ο ρόλος τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, Οι «άστοχες» απαντήσεις των παιδιών στο Αυγητίδου, Σ., Τζεκάκη, Μ. & Τσάφος, Β. *Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί παρατηρούν, παρεμβαίνουν, αναστοχάζονται*. Αθήνα : Gutenberg, Τόμος 2, σ. 84-95
- Βαϊνάς Κ. (1998). *Η ερώτηση ως μέσο αγωγής της σκέψης*, Αθήνα: Gutenberg
- Δαφέρμου Χ. κ. ά (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*, Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Friedrich H. (2000). *Επικοινωνία στο Νηπιαγωγείο. Τα παιδιά ως ακροατές και ομιλητές*, Αθήνα: Τυποθήτω
- Καμπεζά, Μ., Σφυρόερα, Μ. (2016). Χρήση ερωτήσεων στο Αυγητίδου, Σ., Τζεκάκη, Μ. & Τσάφος, Β. *Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί παρατηρούν, παρεμβαίνουν, αναστοχάζονται*. Αθήνα : Gutenberg, Τόμος 3, σ. 157-171
- Mercer N. (2000). *Η συγκρότηση της γνώσης. Γλωσσική αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Μπιρμπίλη Μ. (2008). *Προς μία παιδαγωγική του διαλόγου. Η σημασία και ο ρόλος των ερωτήσεων στην προσχολική εκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg
- Σφυρόερα Μ., (2004). Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας, Κλειδιά και Αντικλειδιά, επιστ. Υπευθ. Α. Ανδρούσου. Αθήνα: ΥΠΕΠΥΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών- Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων www.kleidiakaikantikleidia.net

Σκεφτείτε

Η διαχείριση των άστοχων απαντήσεων

Η έννοια του λάθους

Κλίμα επιτρεπτικότητας

Η διαχείριση των «άστοχων» απαντήσεων των παιδιών

Η νηπιαγωγός ζητάει με τα παιδιά να κάνουν παντομίμα και εκείνη προσπαθεί να μαντέψει τι εννοούν παρατηρώντας τις κινήσεις των χεριών τους. Όταν δεν το βρίσκει ή κάνει λάθος τα παιδιά της το λένε. «Καράτε κυρία», της λέει ο Ντόμπυ. «Έχεις δίκιο, πώς δεν το βρήκα, είναι ολοφάνερο» απαντάει εκείνη. «Πιάσουμε» της αντιπροτείνει ο Ραφαέλ σε μια άστοχη απάντησή της. «Ναι πιάνουμε με τα χέρια, έχεις δίκιο, πιάνουμε αντικείμενα» προσθέτει εκείνη. Στη συνέχεια κάνει εκείνη παντομίμα και ζητάει από τα παιδιά να μαντέψουν τι εκείνη κάνει με τα χέρια της. Κάνει πώς γράφει και ρωτάει την Κατερίνα. «ανακατεύετε κάτι» της απαντάει εκείνη. «Τι σε έκανε να το σκεφτείς αυτό;» την ξαναρωτάει. «Μα κουνάτε τα χέρια σας». «Μόνο όταν ανακατεύουμε κουνάμε τα χέρια μας;» ρωτάει τον Χάρη. Εκείνος απαντάει πολύ σιγά λέγοντας «φτιάχνετε μακαρόνια». «Μάλλον εννοείς ότι γενικά τρώω και έχω παχύνει. Έχεις δίκιο. Πρόσεξε όμως την κίνησή μου. Φαίνεται να τρώω;». «Με τα χέρια κάνω μπάνιο» πετάγεται ο Ραφαέλ. «Αυτό θέλεις να πείς και δεν σε αφήνω; Ναι βλέπω ότι εσύ κολυμπάς με την κίνησή σου. Μπράβο σου. Εγώ όμως για πρόσεξε καλύτερα. Τι κάνω; Είναι σαν να κρατάω κάτι στα χέρια μου». «Μαρκαδόρο. Ζωγραφίζεις» λέει η Βικυ. «Μπράβο. Και τι άλλο μπορώ να κρατάω;»

Οι 'άστοχες' απαντήσεις ως εργαλείο κατάκτησης της γνώσης

- Παρότρυνση για περαιτέρω επεξεργασία (τι σε έκανε να το σκεφτείς αυτό;)
- Νέα ερωτήματα που οδηγούν σε νέες διερευνήσεις (πρόσεξε την κίνησή μου. Φαίνεται να τρώω;)
- Νέα στοιχεία που κατευθύνουν σε νέες υποθέσεις (είναι σαν να κρατάω κάτι στα χέρια μου)

- Η νηπιαγωγός επιλέγει να λειτουργήσει ως «σκαλωσιά»
- Γνωστική σύγκρουση – αλλαγή νοητικών δομών – οικοδόμηση νέων γνώσεων
- Κριτική σκέψη – αυτοαξιολόγηση – αυτοδιόρθωση

- Μελετήστε επίσης και τα σχετικά υποκεφάλαια από τους τόμους 2 (σσ. 85-88) και 3 (σελ. 157-171)

στο Αυγητίδου, Σ., Τζεκάκη, Μ. & Τσάφος, Β. (2016). *Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί παρατηρούν, παρεμβαίνουν και αναστοχάζονται. Προτάσεις υποστήριξης της Πρακτικής τους Άσκησης*. Αθήνα: Gutenberg